

Summary

THE INSTITUTE OF ETHNOMUSICOLOGY AT THE SCIENTIFIC-RESEARCH CENTRE OF SLOVENE ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS (1985-1995)

Marjetka Golež

The Institute of Ethnomusicology at the Scientific-Research Centre of Slovene Academy of Sciences and Arts became, after 60 years of its operation, the independent Institute again in 1994, after the decision of the Chairmanship of The Slovene Academy of Sciences and Arts. The Institute has following sections and researchers: the Section for Ethnomusicology (Igor Cvetko, M. A., Robert Vrčon, M. A., Maša Komavec and the outside collaborator Julijan Strajnar), the Section for Textology (Marjetka Golež, Ph.d., Marko Terseglav, Ph.d. and the outside collaborator Zmaga Kumer, Ph.d.), the Section for Ethnochoreology (Mirko Ramovš) and the Archive for Recordings and Studio (Drago Kunej, graduated engineer). The head of the Institute is Marjetka Golež, Ph.d.

At its 60th anniversary the Institute opened new rooms for the archive for recordings and studio. They also signed the interacademy agreement with the Slovene and Austrian academies and also with the Institute of Ethnomusicology and Phonogrammarchiv from Vienna. They started to collaborate in the "pilot project" research entitled Keeping and maintaining the recordings of audio material from the Austrian Carinthia. The Institute celebrated also the 70th anniversary of Zmaga Kumer, Ph.d.

The Institute of Ethnomusicology researches the Slovene folk songs systematically and thoroughly, as well as music and dance on the basis of fieldwork research, it keeps the recordings and has critical approach towards sources and audio material. It also deals systematically with the archival fieldwork material and puts special emphasis on the protection and reorganization of the archive of recordings, theoretical research, published treatises, sources and material and also to the preparation of documentation of songs, audio and dance material in book forms, records, tapes, compact discs etc. The researchers in the Institute focus also on two important projects: Basic research on the Slovene folk songs, music and dance and the international project Reorganization and protection of the audio material of the Institute of Ethnomusicology. The audio archive is about to become the only state archive of that kind in Slovenia.

In the Section for Textology Marko Terseglav, Ph.d., Marjetka Golež, Ph.d., and Zmaga Kumer, Ph.d., deal with the texts of folk songs and with the analysis of their form and content. The researchers do different things: go to fieldwork and record, write fieldwork notices, put collected material in the archives, write down the melodies, texts, research the manuscripts and other written sources, listen to the tapes, transcribe, write down the texts according to the written records or copies chronologically, they also write comments and scholarly analyses of specific types of songs.

The Institute of Ethnomusicology is the only institution in Slovenia which collects and keeps the audio material of the Slovene folk creativity.

Mirko Ramovš

UDK 793.3 : 394.3(497.12)

NALOGE SLOVENSKE ETNOKOREOLOGIJE V PRIHODNJE

Predmet dosedanjih raziskav je bil ljudski ples, ki ga je etnokoreologija opredelila kot ples, značilen za najširše plasti prebivalstva (ljudstva) na slovenskem etničnem ozemlju. Zato so bile raziskave usmerjene predvsem na podeželje. V ospredju je bilo preučevanje različnih pisnih virov ter terensko zbiranje gradiva - zapisovanje plesov, njihovih melodij in okoliščin, v katerih so plesi živeli. V prihodnje se bo raziskovanje plesnega izročila nadaljevalo na območjih, kjer to še ni bilo storjeno. Pred-

met raziskovanja ne bo v prvi vrsti ples, ampak človek kot plesalec, njegov odnos do plesa, njegovo doživljanje plesa, predvsem pa, kako se ples kaže kot oblika neverbalne komunikacije, pri čemer je mišljen izključno ples, v katerem ljudje iz vseh slojev sodelujejo zaradi osebnega razvedrila. V ospredju bo torej "plesno dogajanje".

Začetek znanstvenega raziskovanja ljudskega plesa na Slovenskem je povezan s Francetom Maroltom, us-

tanoviteljem Folklornega inštituta¹. Predmet njegovih raziskav je bilo predvsem izročilo Bele krajine in Ziljske doline na Koroškem, na njihovi podlagi je izdal študiji *Tri obredja iz Zilje* in *Tri obredja iz Bele krajine*.² Marolt je pod vplivom Fraserja in Mannhardta v plesnem izročilu iskal mitične osnove in pradačne korenine, predvsem pa slovensko samoniklost. Prav zato so bila vsa njegova znanstvena prizadevanja tudi iz narodnostno-obrambnih razlogov često preveč usmerjena v dokazovanje izvornosti slovenskega izročila in v iskanje njegovih prvobitnih izvirov. Ker je imel za to na voljo le pomanjkljivo gradivo, se je večkrat zatekel v rekonstrukcije.³ Ostro je zavračal vse primese tujega izvira, zlasti nemškega, čeprav v tem ni bil dosleden. Po vojni je raziskovanje v inštitutu prevzela Marija Šuštarjeva in se prvenstveno posvetila zbiranju gradiva na terenu, vendar je pri tem že upoštevala poglede sodobne etnologije, ki ima za ljudsko in slovensko vse, kar v ljudstvu živi, tudi tisto, kar je bilo v teku stoletij privzeto od drugod, a se je prilagodilo slovenskemu duhu in značaju. Veliko gradiva je v petdesetih letih na terenu zbrala tudi zunanja sodelavka inštituta Tončka Maroltova.⁴ Ob svojem raziskovalnem delu so o plesu pisali še Zmaga Kumer, Valens Vodušek in Radoslav Hrovatin. Ta je objavil o slovenskem ljudskem plesu obsežno študijo, a so njegova izvajanja deloma še pod vplivom Marolta.⁵ Po upokojitvi Marije Šuštarjeve l. 1966 je raziskovalno delo v inštitutu prevzel Mirko Ramovš in ga opravlja še danes.

Od vsega začetka so bili predmet raziskovanja *ljudski plesi*. Etnokoreologija jih je opredelila kot ples, značilne za najširše plasti prebivalstva (ljudstva) na slovenskem etničnem ozemlju. Izvirajo iz izročila, lahko podedovanega iz davnine in ki ga časovno ni mogoče natančno opredeliti, ali pa so bili v nekem času zavestno prevzeti od drugod in so se potem priložnostno širili naprej ter se v nekem okolju spreminjali in prilagajali gibnosti prevzemnika.⁶ Ker je bila do nedavne preteklosti večina slovenskega prebivalstva kmečkega stanu, so bile raziskave zato usmerjene izključno na kmečko podeželje. Tu je to izročilo glede na opredelitev živelo vsaj do druge svetovne vojne, ponekod še desetletje po njej in le v redkih primerih živi še danes. Ostalo pa je v spominu mnogih ljudi, predvsem starejših, medtem ko v drugotni obliki živi v izvedbi folklornih skupin.

Vse dosedanje raziskovanje je bilo prvenstveno osredotočeno na preučevanje različnih pisnih in likovnih virov ter na terensko zbiranje gradiva, značilnega predvsem za preteklost. Zbiranje je obsegalo zapisovanje plesov in njihovih melodij ter okoliščin, v katerih je ples živel. Razumljivo in opravičljivo je, da je prednostna naloga raziskav zbiranje

gradiva, saj je ljudski ples, kot smo ga opredelili, zamiral, živel le v nekaterih okoljih ob redkih priložnostih ali sploh obstajal le še v spominu starejših. Posledica tega dejstva je bila, da večine plesov skoraj ni bilo mogoče zapisati po neposredni izvedbi na plesnih zabavah, ampak le po izvedbi ob obisku ne več mladih informatorjev, pogosto celo le še po opisu. Za pravo podobo plesa v posameznem obdobju so pomembne okoliščine, v katerih se je ples odvijal. Tudi te je bilo za pretekla obdobja mogoče raziskati večinoma le po pripovedovanju informatorjev, zlasti okoliščine, ki so bile povezane s šegami ali skupnimi deli, ki jih po večini slovenskega ozemlja že dolgo ne opravljajo več. Izjema so seveda veselice različnih društev, ki se po svoji strukturi niso veliko spreminjale.

Na podlagi znanstvene obdelave gradiva so bile izdelane razprave, ki so skušale ugotoviti izvir posameznih plesov in potek razvoja njihovih oblik, s komparativno metodo pa posebnosti slovenskega ljudskega plesa glede na sorodno izročilo sosednjih in drugih evropskih narodov.⁷ Ples so obravnavale tudi z drugih vidikov in pomenijo soliden prispevek k poznavanju celostne podobe slovenskega ljudskega plesa. Bistven delež pri tem nosijo objave gradiva, ki najbolj nazorno odkrivajo gibno kulturo Slovencev v preteklosti, njeno nastajanje in razvoj. Doslej so izšle tri zbirke Marije Šuštar z izbranimi plesi Koroške, Primorske in Prekmurja,⁸ Mirko Ramovš je objavil antologijsko zbirko plesnega izročila na Slovenskem, že se uresničuje načrt obsežne izdaje ljudskih plesov po pokrajinski pripadnosti in z večino pripadajočih variant. Doslej sta izšli zbirka s plesi osrednje Slovenije (Gorenjska, Dolenjska, Notranjska) in zbirka plesov iz Bele krajine in Kostela, za tisk sta pripravljeni zbirki plesov Prekmurja s Porabjem in Vzhodne Štajerske, zbrano je gradivo za izdaje plesnega izročila Primorske, Koroške in Zahodne Štajerske. Za podobo slovenskega ljudskega plesa so zanimive nekatere druge zunanje izdaje gradiva, od katerih velja omeniti zbirko s plesi Slovencev v Italiji.⁹

Naloge slovenske etnokoreologije s tem še niso opravljene. Glede na to, da na nekaterih območjih izročilo še živi ali se ga vsaj spominjajo, se bo zbiranje gradiva na terenu in njegovo preučevanje nadaljevalo tudi v bodoče. Četudi je bilo doslej zbrano gradivo analizirano in opredeljeno,¹⁰ vendarle čaka na obširnejšo in natančnejšo monografsko obdelavo. Veliko je še plesov, ki jih bo potrebno osvetliti s historičnimi raziskavami in primerjalnimi analizami, na prvem mestu rezijanski ples. Raziskati je treba izvir in oblikovanje plesnih melodij, razmerja med melodijo in plesom ter njune medsebojne vplive. Dosedanje raziskave so se le redko dotaknile

¹ Folklorni inštitut je bil ustanovljen leta 1934.

² France Marolt, *Tri obredja iz Zilje. Slovenske narodoslovne študije 1*. Ljubljana 1935; isti, *Tri obredja iz Bele krajine. Slovenske narodoslovne študije 2*. Ljubljana 1936.

³ Mirko Ramovš, *Plesat me pelji*. Ljubljana 1980.

⁴ Gradivo se nahaja v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU.

⁵ Radoslav Hrovatin, *O slovenskem ljudskem plesu*. V: *Slovenski etnograf* 3-4/1951, str. 276-296.

⁶ Mirko Ramovš, n. d., str. 13.

⁷ Npr. Radoslav Hrovatin, *Kinetske označbe v slovenski ljudski plesni terminologiji*. V: *Slovenski etnograf* 12/1959, str. 163-180; Marija Šuštar, *Oblike plesa štajerski na Slovenskem*. V: *Rad kongresa folklorista Jugoslavije 6*. Bled 1959. Ljubljana 1960, str. 83-90; Mirko Ramovš, *Potrkan ples*. V: *Traditiones* 1/1972, str. 129-148; isti, *Romarski vrtec*. V: *Traditiones* 4/1977, str. 47-78; isti, *Visoki ali prvi rej?* V: *Traditiones* 17/1988, str. 187-208; isti, *Mazurka kot slovenski ljudski ples*. V: *Traditiones* 19/1990, str. 107-124.

⁸ Marija Šuštar, *Slovenski ljudski plesi Primorske*. Ljubljana 1958; ista, *Slovenski ljudski plesi Koroške*. Ljubljana 1958; ista, *Slovenski ljudski plesi Prekmurja*. Ljubljana 1968; Mirko Ramovš, *Plesat me pelji*. *Plesno izročilo na Slovenskem*. Ljubljana 1980; isti, *Polka je ukazana. Plesno izročilo Gorenjske, Dolenjske in Notranjske*. Ljubljana 1992; isti, *Polka je ukazana. Plesno izročilo Bele krajine in Kostela*. Ljubljana 1995.

⁹ Miran Košuta, *Nadja Krišćak in dr., Deklica, podaj roko. Ljudski plesi, pesmi in noša Slovencev v Italiji*. Trst 1985.

¹⁰ Mirko Ramovš, *Plesat me pelji*, str. 13-69.

folklorizma in njegovega pomena za oblikovanje ter ohranjanje ljudskega plesa. Zato bodo morale biti prihodnje raziskave pogostejše usmerjene k analizi oblik folklorizma in vplivom na podobo izročila, a tudi k ugotavljanju njegove vloge v življenju tistih, ki se z njim ukvarjajo, predvsem kako vpliva na njihov način življenja.

Čeprav so bile etnokoreološke raziskave pretežno usmerjene v preteklost, so se vendarle dotikale sedanjosti, saj so izročilo ohranili naši sodobniki, poleg tega pa je mogoče marsikatero koreološke pojave v preteklosti razložiti in primerjati s sodobnimi, saj se ples danes pojavlja in oblikuje podobno kot nekdanj. Človek je bil vedno in je še danes ustvarjalec tudi pri plesu za zabavo, saj so z ukom pridobljene oblike namenjene zgolj za izhodišče, da se lahko gibno izživlja. Posledica te ustvarjalnosti je množica variant in variacij. Vendar so se v preteklosti te variante in variacije ohranjale več desetletij ali celo stoletij in je določen ples dobil neko stalno zaokroženo podobo, vidno v različnih tipih. Tudi zdaj se pojavljajo novi plesi, a obstanejo pri življenju leto ali celo manj, ker jih hitro izpodrinejo vedno novi. Zato so danes rezultati plesalčeve ustvarjalnosti trenutni, enkratni, se ne utrdijo in primejo za novo življenje, kajti komaj se rodijo, že izginejo; ples se kot nova oblika ne ohranja dalje. Tako raziskovanje plesov, ki bi se na svoj način na Slovenskem oblikovali, ni več možno na tak način kot doslej.

Srečujemo se torej z vprašanjem, kaj naj etnokoreologija danes raziskuje, saj ljudskega plesa v pomenu, kot smo ga v začetku opredelili, iz navedenih razlogov skoraj ni več. Ni dvoma, da bo še vedno preučevala ples, saj ljudje tudi zdaj plešejo. Ples je njihova nujna potreba - kot zabava ali kot želja po umetniškem izražanju in uveljavljanju na odskih deskah. Etnokoreologija ne bo raziskovala umetniškega ali estradnega plesa (z njim se ukvarja druga stroka) niti njegove vloge v življenju sodobnega človeka na Slovenskem, saj bo to preučevala sociologija kulture. Predmet njenega raziskovanja bo kot doslej ples, ki je namenjen osebni zabavi in razvedrilu, le da bo središče njenega raziskovanja odslej predvsem človek-plesalec. To ne pomeni, da mu v dosedanjih raziskavah ni posvečala pozornosti; v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta je o njem bogato in zanimivo gradivo. Pač pa se zdaj ne bo omejevala na človeka s podeželja, zanimal jo bo tudi človek v mestu, človek vseh slojev in skupin na Slovenskem.

Ker bo iz navedenih razlogov v ospredju človek, in ne ples kot oblika, se bo etnokoreolog posvečal najprej njegovemu odnosu do plesa: kaj mu ples pomeni, kako ga doživlja in kako se kaže kot oblika nebesednega sporazumevanja. Ob tem je treba poudariti, da je ples vedno bil nebesedno sporazumevanje in so njegovo vsebino tradicionalne plesne oblike nazorno odkrivala (npr. pri štajerišu previjanje plesalcev pod sklenjenimi rokami kaže željo po zblizanju in pri tesnem stiku s plesalko so njegovi namigi že drznejši). To se pravi, da mora biti etnokoreolog na oblike pozoren tudi danes, ko mu njihovo preučevanje ni pglavitni cilj. Nadvse pomembno je ugotavljanje, kako človek doživlja ples v različnih življenjskih obdobjih, saj je npr. otroku predvsem oblika igre, mladostniku razvedrilo in pomoč pri medsebojnem spoznavanju, zrelemu človeku sprostitev, staremu eden izmed načinov ohranjanja vitalnosti. Taka preučevanja bodo odkrila vlogo plesa v človekovem življenju nasploh, odkrivala pa tudi posebnosti v različnih okoljih in pri različnih družbenih slojih.

Vloga plesa se še posebej odkriva iz analize plesnih zabav. Te so različne glede na okolja, v katerih se dogajajo, saj so drugačne v mestih kot na podeželju. Njihova vsebina in oblika je odvisna od tega, komu so namenjene, kdo jih pripravlja, ob kakšnih priložnostih potekajo. Etnokoreolog bo proučeval plesne zabave na kmečkih veselicah ali veselica raznih društev, zaključene plese stanovskih krogov (veliki elitni plesi), pa maturantske plese in druge. Ne bo smel prezreti morebitnih razlik med plesnimi zabavami na posameznih območjih in posameznih slojev ter vloge, ki jih imajo ti plesi v življenju udeležencev ali sploh prebivalcev krajev, kjer se odvijajo. V preučevanje bo moralo biti vključeno celotno dogajanje, od začetnih priprav organizatorjev in udeležencev do samega poteka, plesnih navad (npr. vabilo na ples, prodaja plesa) in plesne etikete do konca, skratka vse, kar sodobni antropologi plesa pojmujejo kot "plesno dogajanje".¹¹ Vanj je vključeno vse, kar se v nekem kraju dogaja okoli plesne prireditve, tudi tisto, kar se je neposredno ne dotika. Takega dogajanja je v manjšem kraju veliko več kot v velikem mestu, kjer ga okolica občuti manj, saj ga ustvarjajo predvsem mediji. Etnokoreolog ne bo smel prezreti tistih prireditev, kjer je ples tudi sestavni del, vendar ne edini cilj, zanimiva pa je v tem primeru njegova vloga in sam potek. Enako velja za vlogo plesa v disco klubih in drugih zabaviščnih lokalih, kjer se ta spreminja glede na starost in strukturo obiskovalcev. Raziskave bodo s primerjavo z nekdanjimi plesnimi zabavami odkrile nove navade in seveda vzgibe, zakaj se plesne zabave prirejajo.

Etnokoreologija bo zlasti pozorna do plesnega repertoarja, in to v različnih okoljih (mesto, podeželje, geografska območja) in na različnih prireditvah (veselice, velike družabne plesne zabave, maturitetni plesi ipd.). Spremljala bo sprejemanje novih plesov, njihovo preoblikovanje in zamiranje, analizirala osebne variante modnih plesov, vselej pozorna, kako se to dogaja v posameznih okoljih, tako socialnih kot geografskih. Pomemben predmet njenega preučevanja bo tudi v bodoče plesni slog, se pravi to, kako se pleše, kakšna je gibna kultura človeka na Slovenskem sploh. Ugotavljala bo povezanost s tradicionalnim slogom in inovacije, s posebnim poudarkom na razlikah med slogom na podeželju in v mestu.

Naloga etnokoreologije ni samo raziskovanje plesa, ampak tudi plesne glasbe. Njen dolg do slovenske plesne glasbe v preteklosti je bil omenjen že na začetku. Danes bo etnokoreolog preučeval vrste plesne glasbe, kako in zakaj jih plesno občinstvo sprejema ter kako posamezne instrumentalne izvedbe nekega plesa vplivajo na izvedbo tega plesa, zopet z vidika, v kakšnem okolju, med katerimi sloji in na katerem geografskem območju.

Raziskavam se bo kot doslej prilagajala metodologija dela. Le-ta bo morala poleg študija virov in literature vsebovati kot doslej veliko terenskega dela, kjer bo raziskovalec uporabljal zlasti metodo lastnega vključevanja in sodelovanja ter opazovanja, intervjujev in anketiranja, njegovo pglavitno tehnično pomagalo pa bo videokamera.

Rezultati etnokoreoloških raziskav bodo tako tudi v bodoče nepogrešljivo dopolnilo k podobi načina življenja na Slovenskem.

11 *The Dance Event: a Complex Cultural Phenomenon*. ICTM Study Group on Ethnochoreology. Copenhagen 1989.

Summary

THE FUTURE TASKS OF THE SLOVENE ETHNOCHOREOLOGY

Mirko Ramovš

The author analyzes the hitherto orientation, work and the results of the Slovene ethnochoreology and presents its future tasks. In the future, ethnochoreology will have to pay more attention to contemporary problems. Its starting-point will be the human being as a dancer and the role of the dance in the life of contemporary men and women in Slovenia.

Folk dance has been the main object of the hitherto research of ethnochoreology, which defined it as the dance, characteristic for the widest strata of the (folk) inhabitants of the Slovene ethnic territory. Until recent past the majority of the Slovene population were peasants, therefore the scholars focused their research exclusively on rural population. The folklorists researched various written sources and gathered the fieldwork material, which included the writing down of the dances, their melodies and the context in which they were performed. The results of the research were presented in various treatises and - above all - in the publications of the material about dance.

The future research of the dance tradition will continue in the areas that have not been researched yet. Special attention will be given to the origins of the Rezija dance, its melodies, and to the phenomena of folklore. The research will include the contemporary dance phenomena. It will focus on the men and women as the dancers and not merely on the dance itself. The scholars will consider the dancers' attitude towards dance, their experience of dance and on dance as a form of nonverbal communication. The researchers will put an attention to dance in which the members of all social strata dance to entertain themselves. Therefore, the ethnochoreologists will study all the dancing events in various circumstances - that what contemporary ethnology of dance defines as "living practice". Ethnochoreology will also pay attention to the dance repertoire, to the emerging and disappearing of the dances and to the dancing style that unravels the human's culture of movement - in our case that of the Slovene men and women. This research includes also the research on dance music and its influence on the repertoire and the performance of dance. The methods of research will remain various as they were until now. The researcher will become more engaged. The special emphasis will be put on the audiovisual documentation.

Drago Kunej

UDK 930.253(086.7) : 534.852

RAZMIŠLJANJA IN NAPOTKI PRI ARHIVIRANJU ZVOČNEGA GRADIVA

Arhiviranje in hranjenje zvočnega gradiva je velikokrat povezano s težavami, ki se jih začnemo zavedati šele v sedanjem času, ko so nosilci zvoka že začeli propadati in posnetki na njih izgubljajo kvaliteto ter velik del informacij. Avtor v članku opozori na težave pri arhiviranju zvočnega gradiva, opiše osnovne lastnosti magnetnih trakov - kot doslej edinega preizkušenega in zanesljivega arhivskega nosilca zvoka - ter vpliv okolja nanje. Navede tudi nekaj temeljnih napotkov pri ravnanju z magnetnimi trakovi in njihovem predvajanju.

Ljudje se že več stoletij ukvarjajo z ohranitvijo in varovanjem svojih dosežkov. Nastajali so obsežni in različni arhivi pisnih virov, pa tudi arhivi v muzejih, kjer se shranjujejo kulturni predmeti vseh vrst umetnosti. Izkušnje pri ohranjanju pisnih virov so pokazale težave in stroške, ki nastajajo pri vzdrževanju tovrstnih arhivov. Pri pisnih virih so problemi arhiviranja v veliki meri že znani in dobro obdelani. Težja pa

je zaščita drugega in drugačnega gradiva, kjer je zaradi različnosti materialov in nevarnosti, ki vplivajo nanje, arhiviranje mnogo bolj kompleksno ter bistveno težje in dražje. Pojavljajo se obsežne raziskave in študije, ki poskušajo opozoriti javnost in odgovorne ljudi na pomembnost arhiviranja in probleme ob tem, ter najti ustrezne rešitve za njihovo premagovanje.

Iz svetovnih katastrof, primerov nesreč in vojn lahko vidimo, da shranjene kulturne in znanstvene dobrine niso popolnoma varne in se lahko hitro uničijo ali propadejo. Še več - sčasoma razpadejo in propadejo celo same. Da bi omilili in delno preprečili nezadržno staranje in propadanje varovanega gradiva, je potrebno arhive stalno vzdrževati, obnavljati ter skrbeti za čimbolj idealne razmere hranjenja.

Pri avdiovizualnih nosilcih podatkov se ljudje veliko premalo zavedajo pomembnosti podatkov in problemov hranjenja in varovanja tovrstnih nosilcev.

Eden glavnih vzrokov težav so vsekakor zelo kompleksne ter zahtevne fizikalne in kemične lastnosti nosilcev. Vse preveč se pričakuje od arhivarjev in ljudi, ki skrbijo za takšne zbirke in so večinoma s humanističnih področij (zgodovina, lingvistika, muzikologija). Ti zahtevnih "tehničnih"